

Д. П. Зылевiч, дац., канд. фiлал. навук
(БДТУ, г. Мiнск)

АЎТАРСКАЯ КНІГА ШВЕДСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ У СУЧАСНАЙ ДЗІЦЯЧАЙ ЛІТАРАТУРЫ

У сучаснай беларускай дзіцячай літаратуры асобную нішу займаюць кнігі, дзе тэкст і малюнкi зроблены адным чалавекам. Аўтарамі такіх кніг найчасцей з'яўляюцца прадстаўнікі еўрапейскіх краін, аднак беларускія чытачы маюць магчымасць знаёміцца з тэкстамі ў беларускамоўным варыянце.

Актуальнасць тэмы абумоўлена адсутнасцю навуковых работ, прысвечаных феномену аўтарскай кнігі ў Беларусі. Мэта артыкула – ахарактарызаваць асаблівасці аўтарскіх выданняў шведскіх пісьменнікаў Сары Лундберг і Свэна Нурджвіста.

Паняцце «аўтарская кніга» яшчэ не атрымала актыўнага распаўсюджання сярод спецыялістаў кнігавыдавецкай дзейнасці і філолагаў. Яно было ўведзена ў навуковы зварот Дар'яй Герасімавай, якая ў 2002 г. абараніла дысертацыю па тэме «Творчыя праблемы і спецыфіка мастацка-графічнага жанра дзіцячай “аўтарскай” кнігі». Менавіта ў гэтай працы было абгрунтавана, што кніга, якую піша і ілюструе адзін чалавек з'яўляецца самастойным мастацка-графічным жанрам. У ёй немагчыма вызначыць, што займае першасныя пазіцыі — тэкст ці малюнак. Ні тэкст без малюнкаў, ні малюнкi без тэксту існаваць не могуць, таму што аўтарскую задуму твора яны перадаюць толькі ў сукупнасці і менавіта ў той паслядоўнасці і тым фармаце, у якіх іх прадставіў аўтар [1].

Назавём прозвішчы тых, хто зрабіў свой унёсак ва ўзбагачэнне гісторыі аўтарскай кнігі: Р. Кіплінг, Л. Кэрал, Т. Янсан, А. Сент-Экзюперы, К. Чапек, Э. Сэтан-Томпсан, Э. Лір, А. Бенуа, Т. Маўрына, Я. Чарушын, У. Суцееў, Г. Юдзін і інш. У нашых бібліятэках можна знайсці выданні маладых расійскіх аўтараў, якія самі выступаюць дызайнерамі сваіх кніг, гэта Каця Мацюшкіна, Юрый Пяткевіч, Цімур Назімкаў, Каця Акавітая, Станіслаў Львоўскі, Святлана Лаўрова, Дар'я Герасімава, Максім Куляшоў.

Назавём і сучасных беларускіх аўтараў, якія прапануюць імі ж самімі аформленыя выданні: Вольга Караткевіч,

Даша Гайдукевіч, Ксенія Шталенкова, Глеб Лабадзенка, Элеанора Ляхновіч.

З перакладных сучасных аўтарскіх выданняў звяртаюць на сябе ўвагу кнігі шведскіх пісьменнікаў — Сары Лундберг («Віта Белая Крэска» і «Віта Белая Крэска і Эйвінд») і Свэна Нурдквіста («Пэтсан і Фіндус святкуюць Каляды» і «Блінны торт»). За апошнія два гады гэтыя выданні былі прапанаваны чытачам у беларускамоўным варыянце ў межах падсерыі «Каляровы ровар» Саюза беларускіх пісьменнікаў. Пераклады здзейснены Надзеяй Кандрусевіч. Ахарактарызуем адметныя асаблівасці кніг.

Дзве кнігі Сары Лундберг расказваюць пра незвычайную дзяўчынку Віту, якая малюе крэскі на дарогах, каб стварыць на гэтых дарогах хаця б адносны парадак. Яна малюе пешаходны пераход, каб дапамагчы хлопчыку перайсці дарогу. Як адзначана ў анатацыі, гэта «гісторыі пра незвычайнае сяброўства, сутыкненне правілаў і свабоды, парадку і спантаннасці». З пункту гледжання зместу кнігі пра Віту Белую Крэску наўрад зацікавяць дзяцей (магчыма, толькі старшакласнікаў). У творах няма традыцыйных завязкі, кульмінацыі, развязкі. Экзістэнцыяльная філасофія гэтых гісторый неарганічна для дзіцячага светаўспрымання.

Аднак цікаvasць для дзіцячага чытача могуць уяўляць вобразы — дзяўчынка, якая малюе, і хлопчыка, якога панёс вецер, і малюнку аўтара. Выданні адрозніваюцца яркімі насычанымі колерамі. Малюнку займаюць большасць плошчы выданняў і выступаюць часткай зместу. Некаторыя развароты ўяўляюць сабой адну цэласную карцінку, а іншыя — падзелены на фрагменты, кожны з якіх выступае асобным «кадрам» і перадае сюжэт.

Дзеці могуць прасачыць за ходам працы Віты, ацаніць эмоцыі на творах герояў і сілу ветру, які нечакана перапыніў іх знаёмства. Афармленне выдання прадугледжвае, што кнігу трэба паварочваць, каб прачытаць тэкст. Сказы напісаны на фарбе, якая расцякаецца па траве, на аблоках ці проста на каляровай заліўцы. Іншым разам тэкст даецца, як у коміксах: словы заключаны ў авалы побач з тым, каму яны належаць. У арыгінальнасці аўтару не адмовіш. Аднак

выбар шрыфта (з засечкамі, няроўнымі літарамі), памер кегля, суадносіны колеру тэксту і колеру заліўкі выклікаюць пытанні. Выданні Сары Лундберг не адпавядаюць патрабаванням, прапісаным у ДАСТ СТБ 7.206-2006 «Выданні кніжныя і часопісныя для дзяцей. Агульныя тэхнічныя ўмовы» і санітарным правілам і нормам 2.4.7.16-1-2005 «Гігіенічныя патрабаванні да выданняў кніжных і часопісных для дзяцей». Відаць, менавіта па гэтай прычыне ў выхадных звестках не ўказваецца чытацкі адрас. Зразумела, што ў Еўропе названыя нарматывы не дзейнічаюць.

Кнігі С. Нурдквіста зусім іншыя і па змесце, і па форме. У іх цікавы, дынамічны сюжэт. Галоўныя героі — гэта немалады фермер Пэтсан, які жыве ў маленькай шведскай вёсачцы, з задавальненнем займаецца гаспадаркай і часта са сваім катом трапляе ў недарэчныя гісторыі; малады гарэзлівы коцік Фіндус, які любіць святкаваць свой дзень народзін тройчы ў год. Сваё імя ён атрымаў ад назвы канцэрна, які вырабляе харчовыя прадукты, бо трапіў да Пэтсана ў каробцы з надпісам «Фіндус зялёны гарошак».

Сюжэт твораў цікавы і дзецям, і дарослым. Напрыклад, у кнізе «Блінны торт» на чарговы дзень народзін Фіндуса сябры збіраюцца пячы торт, але высвятляецца, што няма мукі. Трэба з'ездзіць на ровары ў краму, але нечакана спусціла кола. Каб адрамантаваць ровар, трэба ўзяць у майстэрні інструменты, але ключ чамусьці апынуўся на дне калодзежа. Ключ можна дастаць з дапамогай жардзіны, але яна на гарышчы, драбіны за паветкай з дровамі, а там, паклаўшы на іх галаву, спіць бык суседа Андэрсана. Зразумела, што Пэтсан і Фіндус вырашаюць усе праблемы, аднак у выніку разбіты кошык яек, сапсаваны штаны, якія Пэтсан насіў амаль трыццаць гадоў, а сусед Густаўсан цяпер лічыць яго вялікім дзіваком.

Афармленне выданняў таксама дастаўляе вялікае задавальненне. Кнігі эстэтычныя, каляровыя, але не перанасычаныя колерам. Малюнкі хаця і выкананы ў гумарыстычнай манеры, аднак не ў стылі «наіў». Яны сюжэтныя, з такой вялікай колькасцю дакладна прапісаных дэталей, што кожную старонку можна разглядаць па некалькі хвілін. На

адной старонцы размяшчаюцца розныя «кадры» з пэўнага эпизоду. Напрыклад, на старонцы, дзе апісваецца, як Пэтсан шукаў муку, намалюваны чатыры такія «кадры» — Пэтсан шукае муку сярод вопраткі, у куханнай шафе знізу, у гаспадарчай шафе зверху, у пліце, і паўсюль безвынікова. Пры гэтым Фіндус у зялёных паласатых шортах на адной лямцы сядзіць на стале сярод падрыхтаваных для выпякання бліноў прадуктаў і аблізвае лыжку.

На кожнай старонцы ёсць забаўляльныя нязначныя моманты, якія не адразу заўважаеш: курыца размаўляе з мышшу, на вярхоўцы вісіць адна шкарпэтка, тумбачка стаіць на лыжах, дзве курыцы на насілках выносяць разбітае яйка, у кошыку з яйкамі ляжаць бразготкі... Пры гэтым паўсюль ёсць сімпатычныя прыдуманія персанажы мюклы, якія імкнуцца дапамагчы героям.

Такім чынам, прадстаўленыя беларускаму чытачу кнігі шведскіх аўтараў — гэта якасныя сучасныя выданні, выкананыя ў розных стылях. Яны адлюстроўваюць сучасную сусветную тэндэнцыю ў літаратуры — рабіць выданні ўніверсальнымі, цікавымі і дзецям, і дарослым. Такія выданні, безумоўна, узбагачаюць нашу літаратуру і задаюць высокую планку беларускім аўтарам.

ЛІТАРАТУРА

1. Герасимова, Д. С. Творческие проблемы и специфика художественно-графического жанра детской «авторской» книги: автореф. дисс. / Д. С. Герасимова. — М.: МГУП, 2002. УДК 655.512.3-053.4/.6:028.5

Н. И. Ковалевская, ассистент,
Л. И. Петрова, проф., канд. филол. наук
(БГТУ, г. Минск)

ЭКРАННАЯ КУЛЬТУРА И ДЕФОРМАЦИЯ КРУГА ЧТЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

Понятие грамотности в последние десятилетия претерпело ряд изменений и воспринимается более широко, совер-